

парадигми в дериватології («набір похідних, мотивованих однією твірною основою на одному ступені творення») й охарактеризував її специфіку порівняно з парадигмою в морфології.

Статті, вміщені у третьому розділі «Семантико-словотвірна структура абстрактних деад'єктивів та девербативів» (с. 168-216), апелюють до проблем історичного розвитку словотвірної структури українських іменників, семантичних зв'язків між іменниками та їх твірними словами в сучасній українській мові.

У четвертому розділі «Художнє слово» (с. 217-322) В. Грещук розглядає лексичну специфіку творів Б.-І. Антонича, І. Франка, В. Стефаника, М. Черемшини, С. Пушика. Лінгвістична інтуїція та висока ерудиція дослідника допомагають зрозуміти особливості утворення okazionalizmів, висвітлюють механізми виникнення свідомого відхилення від мовної норми (с. 217-238). Матеріал цих досліджень дозволив виявити семантичну своєрідність різноманітних індивідуально-авторських дериватів, продемонструвати читачам потенціал українського поетичного слова. Непересічні теоретичні ідеї проілюстровано яскравими прикладами з творів майстрів художнього слова.

П'ятий розділ «Українська літературна мова у взаємодії з діалектами» (с. 323-400) автор присвятив питанням, пов'язаним із лексичними діалектизмами, зв'язками між мовою художньої літератури та територіальними діалектами. Важливим є розгляд принципів створення «Словника гуцульських діалектизмів» (с. 394-400). Автор слушно зазначає, що словник «дасть відповідь на ряд актуальних для сучасного мовознавства питань, зокрема, буде встановлено, які різноманітні діалектні риси яких говорів і в якому обсязі знайшли відображення в мові української художньої літератури, які мовні одиниці, територіально обмежені у функціонуванні, адаптовані українською літературною мовою» (с. 394-395).

Статті, вміщені в шостому розділі «Українська мова і сучасне суспільство» (с. 401-428), накреслюють перспективи української мови як засобу єднання нації, засобу національної самоідентифікації та збереження культурної самобутності. Також у шостому розділі подано статтю, присвячену історіософській концепції Юрія Липи (с. 421-428). В. Грещук пропонує оригінальну інтерпретацію головної проблеми концепції Ю. Липи – поняття раси – через мову: «Як відомо, логічна структура мислення визначається мовою. Своєрідність світосприймання і пізнання світу залежить від мови, якою люди користуються» (с. 422). Таким чином, визначальним показником для ідентифікації раси є духовність, спільність психології, ментальності. Акцент на однаковість мислення – пріоритет гуманітарних наук: історія та філологія допомагають віднайти шлях до високої культури й шляхетності духу.

Сьомий розділ «Галичина ХІХ ст.: мовна ситуація та формування літературної мови і граматичної думки» (с. 429-480) В. Грещук присвятив актуальним проблемам розвитку української мови. Розглянуто розвиток і функціонування української мови в Галичині ХІХ ст. у нерозривному зв'язку з історичними змінами в житті суспільства. Автор також звернув увагу на діяльність просвітників та науковців розглядуваного періоду (І. Могильницький, Є. Желехівський, І.С. Недільський).

У восьмому розділі «Оборонці й дослідники української мови» (с. 481-515) автор розповідає про боротьбу за права української мови, про науковців, які присвятили своє життя дослідженню української мови. Знаковими постають фігури Я. Бодуена де Куртене, І. Ковалика та ін.

Аналізована праця висвітлює основні питання сучасної лінгвістики. Слід відзначити об'єктивність наукових тлумачень. Автор не замовчує поглядів, які не відповідають його переконанням, а критично осмислює їх і доводить їхню неприйнятність.

Позитивної оцінки заслуговує ерудиція дослідника, вміння доступно тлумачити складні поняття. В. Грещук демонструє обізнаність не лише з теорією, але й із історією європейського мовознавства.

Структура книги цілісна, робота творча, оригінальна; статті, запропоновані у праці, об'єднані єдиною концепцією. Автор аналізує сучасні проблеми лінгвістики, спираючись на науковий доробок науковців минулих століть. Такий зв'язок між дослідником та його попередниками забезпечує побудовання чіткої наукової концепції. І в огляді здобутків сучасного вчення про словотвір, і в накресленні перспектив його розвитку вчений сказав своє слово. Праця «Студії з українського мовознавства» постає викінченим посібником для викладачів-словесників та аспірантів, які працюють над питаннями словотвору.

Анатолій Загнітко, Ольга Шевчук

Надійшла до редакції 18 січня 2010 року.

УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА КРИЗЬ ПРИЗМУ БАГАТОЛИКОГО СЬОГОДЕННЯ

Поповић Људмила. Фокусна перспектива українське књижевности. – Београд: Универзитет у Београду, 2007. – 253 с. (ISBN 978-86-86419-19-4; Наклад 500 прим.).

Очевидно, першою працею, у якій об'єктом контрастивного студіювання постала українська мова, була захищена докторська дисертація Людмили Попович «Семантичний потенціал назв кольорів в українській, сербській та російській мовах» (1991 р.). Результати опрацювання дисертаційної проблеми знайшли

висвітлення в цілій серії публікацій авторки в авторитетних виданнях Сербії та інших країн, останньою з яких можна назвати (*Prototypical and Stereotypical Color in Slavic Languages: Models Based on Folklore // Anthropology of Color: Interdisciplinary Multilevel Modeling*, eds. Robert E. Mac Laury, Galina V. Paramei, 2007, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, pp. 408-422). Теоретико-фундаментальні і теоретико-прикладні праці професора Людмили Попович (Поповић Људмила. Епистолярни дискурс србскоји та украјискоји мов. – Београд: Универзитет у Београду, 2000. – 305 с.; Поповић Људмила. Лезичка слика стварности. Когнитивне аспекти контрастивне анализе. – Београд: Универзитет у Београду, 2008. – 308 с. (ISBN 978-86-86419-44-6; Наклад 500) та інші) стали тим теоретичним і теоретико-прикладним ґрунтом, на якому активізувалось опрацювання різноманітних проблем україністики в сербському мовно-національно-ментальному і лінгвокультурному просторі, зокрема і в порівняльному аспекті (див., наприклад, праці Мілени Іванович, Тетяни Гаєв та ін.). У цьому разі варто наголосити, що присутність української національно-мовної літературної ментальності в сербському культурно-мовному просторі має свої особливості (див., наприклад, працю: (Поповић Људмила. Фокусна перспектива украјинске књижевности. – Београд: Универзитет у Београду, 2007. – 253 с.).

Будь-яка література, будь-який художньо-мистецький твір є феноменальним явищем власної національно-культурної спадщини, постає складником її розбудови чи розвою й самим перебігом історії йому так чи інакше визначаються місце, статус і роль у пізнанні духу певного народу, його світоглядних орієнтирів та ін. Часто творчість певного митця стає наріжним каменем якісно нового етапу розвитку народу, нації, вивершення його самоідентифікаційних, самовизначальних і консолідаційно-концентраційних начал та ін. Підтвердженням цього є, поза всяким сумнівом, епохально-знакова творчість Тараса Шевченка в українському національно-ментальному-культурно-мовному просторі, Вука Караджича – у сербському, Юліуша Словацького – у польському та ін. Цю низку славетних імен можна продовжувати. Спроба із позицій сьогодення **перечитати, перепрочитати** ↔ **осмислити, переосмислити** ↔ **усвідомити, переусвідомити** спадщину тих, хто притягує до себе крізь віки або творить сьогодні і не залишає байдужим не тільки в силу довершеності своїх художніх творів, не лише своїм відшліфованим мовленням, але й образною глибиною, розмаїттям метафор, узагальнень, переосмислень тощо, постає важливою і водночас надзвичайно складною, оскільки такий аналіз не завжди повною мірою враховує увесь обшир текстуалітету, тобто комплексу соціальних, історичних, культурних та інших чинників, що зумовили з'яву певного твору, актуальність творчості митця для того часу і для досить нерівнорядного, нерівновимірного, постійно мінливого сьогодення.

Тому кожна епоха має своє власне прочитання, осмислення тих постатей, які постають етапними в її розвитку, або ж творили в ній і були співучасниками усього; водночас таке прочитання, очевидно, у своїй смності складає певну цілісність, стрижнем якої постає той чи інший **смиловий – концептуальний інваріант**, а відповідне **прочитання – перечитання** ↔ **осмислення – переосмислення** постає варіантом (у кожному відповідну епоху – і таких пере прочитань, переосмислень може бути надзвичайно, вони складають відкритий ряд, який може бути продовженим у будь-яку мить – чи як підтвердження уже виявленого, або як абсолютне заперечення попереднього осмислення) щодо нього. Крізь розмаїття сьогодення з його мінливими і ледь вловимими перебігами сутнісних величин будь-яке осмислення і пізнання минулого і того, що створене сучасниками (але вже встигло стати не такою далекою історією (можливо, щоправда, до кінця ще не вибродило) постає помноженим на всі смисли прочитаності певного митця, майстра, того чи іншого літературного періоду, що вже знані або заховані в різноманітних книгосховищах, книгозбірнях і тільки видобуті на світло стають відновленими – оновленими.

Людмила Попович, відомий дослідник української літературно-мовної, концептуально-мовної стихії, у своєму дослідженні **«Фокусна перспектива украјинске књижевности»** (Београд: Универзитет у Београду, 2007. – 253 с. (ISBN 978-86-86419-19-4; Наклад 500 прим.) студіює справді проблему фокусної перспективи української літератури в різних параметрах і вимірах. Смність препозиційного атрибута *фокусна* у назві аналізованої монографії дозволяє проф. Людмилі Попович розглянути проблему крізь присутність українського літературно-мистецького набутку в сербському мовно-культурному та літературно-історичному просторі («Рецепција украјинске књижевности у Србији» (с. 71-95); («Иван Франко и српска књижевност» (с. 96-113)) і водночас подати власний погляд та висвітлювані ті чи інші літературознавчі, літературно-мистецькі, перекладацько-трансформаційні, модифікаційно-ітерпретаційні питання, що сформульовані коректно, викінчено і відображають актуальність висвітлюваного. Щоб уникнути некоректного аналізу перебігу літературного українського процесу та репрезентативність у ньому художньо-літературних напрацювань сербських майстрів, авторка уже в першому розділі («Огледала и одрази: Систематизација као начин спознаје украјинске књижевности» (с. 5-68) – «Відображення і відбитки: Систематизација як спосіб пізнання украјинської літератури») подає стислий огляд основних етапних моментів історичного розвитку українського народу, що загалом, у певному сенсі, складає текстуалітет тих чи інших художніх творів, перекладів, самих художньо-мистецьких портретів.

Відразу слід наголосити, що аналізована праця містить чотири концептуальних розділи, кожен з яких міг би стати цілком самостійним дослідженням за умови розгортання заявленого у ньому відповідного кола питань, водночас вони складають цілісність, забезпечуючи плавний перехід від одного до іншого: «Огледала и одрази: Систематизација као начин спознаје украјинске књижевности» (с. 5-68) – «Відображення і відбитки:

Систематизація як спосіб пізнання української літератури»; «Одраз у одразу: *О взаємній рецепції українське и српске књижевности*» (с. 71-146) – «Відображення у відображенні: *Про взаємну рецепцію української і сербської літератури*»; «Игра одраза: *Књижевноисторијски портрети и скице*» (с. 149-190) – «Гра відображення: *Літературно-історичні портрети і шкіци*»; «Одраз из огледала: *Ново читане неспознатог познатог*» (с. 193-242) – «Відображення за відбитком: *Нове прочитання непізаного пізнаним*». До того ж у кінці монографії подано вибірку літературу («Селективна библиографія» (с. 243-249) – тут трапилася незначна технічна помилка і надруковано замість сторінки 243 просто 43), уміщено ємні і вичерпні резюме сербською (с. 249-250) та англійською (с. 251-252) мовами.

Кожен розділ містить підрозділи, що уможливають розгляд проблеми крізь певні штрихи, зактуалізовані авторкою виміри. Так, розділ «Огледала і одрази: *Систематизація као начин спознаје украиинске књижевности*» (с. 5-68) – «Відображення і відбитки: *Систематизація як спосіб пізнання української літератури*», що розпочинає аналіз фокусної перспективи української літератури, охоплює підрозділи: «Українська поезія кроз векове» (с. 5-48) – «Українська поезія крізь віки»; «Стрельяни препород као парадигма развоја украиинске књижевности у ХХ веку» (с. 49-57) – «Розстріляне відродження як парадигма розвитку української літератури у ХХ столітті» і «Просторно-временска локализација савременног украиинског књижевног процеса» (с. 58-69) – «Просторово-часова локализација сучасног украиинског літературног процесу». Проблематика розділу досить широка і завдання, що поставила перед собою авторка, є досить складним – крізь сучасні виміри розглянути / переглянути (подекуди поставити відповідні акценти) перебіг українського літературног процесу з надстислою характеристикою тих чи інших суспільних видозмін в історії українських земель, схарактеризувати увесь текстуалітет, простеживши ті насильницько-волонтаристські тенденції, що призвели до непоправних втрат в українському художньо-літературному розвитку (пор. тільки у тридцять роки (1938-1939 роки) не стало більше 200 українських письменників (с. 49)), в іншому разі розгляд тих чи інших літературно-культурних українсько-сербських та сербсько-українських контактів поставав би мало аргументованим.

Присутність української національно-мовної літературної ментальності в сербському культурно-мовному просторі має свої особливості, підтвердженням чого можна навести слова Людмили Попович, яка констатує: «Про системну рецепцію української літератури в Сербії можемо говорити від дев'яностих років 20 століття, що, з одного боку, зумовлено постановням незалежної Української держави, а тим паче і пильним зацікавленням сербської громадськості Україною та її культурою, старанням товариств у Сербії разом із Сербсько-українським товариством у Белграді, Новому Саду, Сербською Республікою, яка виступила як ініціатор окремих перекладацьких заходів, а з іншого боку, запровадженням окремої дисципліни на філологічному факультеті Белградського університету «Українська мова і література» (1991), а пізніше і відкриттям окремої групи з цієї спеціальності» («О систематској рецепцији украиинске књижевности у Србији можемо говорити почев од деведесетих година 20.века, што је, с једне стране, узроковано формирањем независне украиинске државе, а тиме и јачањем интересовања српске јавности за Украјину и њену культуру, старањем друштвених организација у Србији попут Српско-украиинског друштва у Белграду, Новом Саду, Републици Српској која су наступила као покретачи појединих преводилачких подухвата, с друге стране, увођењем у наставу на Филолошком факултету у Београду «Украиински језик и књижевност» (1991), а касније и прекрасне тог предмета у посебну наставну групу (2002)») (с. 87). Тут досить ґрунтовно висвітлено розбудову перекладацтва сербською мовою майстрів українського слова, значущість у цьому процесі професорсько-викладацького і студентського складу нової спеціальності «Українська мова та література» Університету в Белграді (див., наприклад: Вікно: Часопис студентів україністики філологічного факультету Університету в Белграді, де третій випуск містить переклади української прози ХІХ – ХХ ст., виконані студенти цього фаху (Вікна. – Вип. 3. – Београд, 2008. – 208 с.)).

Інтенсивність перекладу українських поетів, прозаїків, драматургів сербською мовою має свої кульмінаційні вершини, має і спади, про переклад творів кожної літературної особистості можна говорити окремо (див. спеціальні підрозділи про переклади творів Лесі Українки в зіставленні з оригінальними поезіями сербської письменниці Десанки Максимович (с. 71-95), поезію Тараса Шевченка с. 149-169), Івана Драча (с. 170-174), Ліни Костенко (с. 186-191), Василя Стуса (с. 175-179) та інших). Водночас дуже ґрунтовно коментовано перекладацьку діяльність знаних сербських майстрів перекладу Богдана Терзича (Богдана Терзића), Міодрага Сибиновича (Миодраг Сибиновића), Луки Хайдуковича (Луки Хајдуковића), Десанки Максимович (Десанки Максимовић), Михайла Ковача (Михајла Ковача) та ін. Це ж стосується і перекладів українською сербських письменників.

Повертаючись до перекладів сербською мовою українських майстрів художнього слова, можна поглянути, яким непростим є процес з'яви іншою мовою творів певного письменника, оскільки з цим багато пов'язано проблем. Однією з надзвичайно актуальних є складність самого перекладу, оскільки образно-метафоричний світ майстра не завжди вдається передати іншою мовою. Тут постає ціла низка питань: як бути з оказіоналізмами (авторськими новотворами), діалектизмами (наприклад, у новелах Василя Стефаніка, Марка Черемшини та інших), як відтворити внутрішню ритміку художньої прози, що витворюється відповідними засобами національної мови і багато-багато інших. По суті, переклад дає нове життя художньому творові, водночас і забезпечує нове прочитання, але наскільки перекладений художній витвір залишається

індивідуально-авторським, а наскільки в нього увійшов перекладач зі своїм творчо-особистісним почерком, авторським «Я», яке також може набувати надто великих розмірів. Це питання надзвичайно складне. Тому певного автора перекладають не один і не два рази. Підтвердження цьому легко віднайти і в долях перекладів творів Тараса Шевченка сербською мовою. А розглядаючи питання «Їубав и смрт у песништву Десанке Максимовић и Лесје Украјинке» (с. 114-126), авторка зауважує: «Єдина збірка вибраних віршів видатної української поетеси Лесі Українки перекладена сербською мовою із символічною назвою *Ломикамін*, що є водночас найпрозорішим її поетичним витвором, символом її творчого і життєвого шляху» (Єдина збірка изабраних песама истакнутае украјинске песникиње Лесје Украјинке преведена на српски језик има симболичан назив *Ломикамен*, што је уједно и њена успелија поетска слика, символ њеног стваралаштва и животног пута) (с. 114) (див. збірку перекладів: Українка, Ломикамен, Перме, прев. Д. Максимовић, М. Николић, Ј. Хрваћанин. Припремо и предговор М. Николића, Београд, 1971). Цим самим творчість одного із найяскравіших талантів української художньо-естетичної думки було введено в сербський контекст, що дозволило сербському читачеві пізнати образно-естетичне багатство видатного українського поета. Звичайно, було б прекрасно, якби Леся Українка увійшла в сербський контекст у всьому своєму обширі, але це справа майбутнього.

Людмила Попович не просто вводить загальну проблематику української літератури у широкий національно-культурний сербський простір, а від самого початку готує свого читача до сприйняття цієї проблематики, прагнучи подати осмислено-виважений аналіз певного літературного явища у загальному контексті – загальноукраїнському, загальнослов'янському і почасти – загальноєвропейському. Для цього вона пропонує короткий огляд розвитку української літератури, зупиняючись на особливостях староукраїнської класики (с. 8-16), стисло характеризує етапність творчого почерку Григорія Сковороди (с. 16-18), значущість появи «Енеїди» Івана Котляревського в історії постання української літературної мови, постання новітніх процесів в історії української літератури; простежує особливості українського романтизму, окреслює епохальність художнього пера Тараса Шевченка (див. також підрозділ: («Тема маргіналізації личности као доминанта песичког опуса Тараса Шевченка» (с. 149-169) – «Тема маргіналізації особистості як доминанта поетичного портрету Тараса Шевченка»)), досліджує вияви української літератури в ХІХ столітті (тут трапився прикрий технічний недогляд: чомусь Степана Руданського названо Семеном (с. 25)). Авторка розкриває вияви перебігу українського літературного процесу тоді, коли надзвичайно проблемним було просте виживання українськості як такої (варто пригадати з-поміж усього загалу документів про заборону українського слова, театру, записів народних пісень українською абеткою, хоча б два офіційні документи найвищих керівних інстанцій – сумнозвісний Валувський циркуляр (підписаний міністром освіти Російської імперії) та Емський указ (санкціонований самим імператором Росії – найвищий рівень заборони; такої «честі» мало удостоювалося мов в історії людства), основну тезу яких можна передати досить лаконічно – української (в їхній інтерпретації «малоруского языка») мови не було, немає і не може бути), а українська література в цей час не просто заявляла про себе... Це в той час, коли створення художніх творів українською мовою не те, що не приносило йому прибутків, не гарантувало ніякої слави, а ставило митця в опозицію до офіційної влади, що ставало згодом чи не найсуттєвішою перешкодою для успішної кар'єри тощо (насамперед, у тій частині України, що входила до складу Російської імперії). І саме в цей час українські митці творили справжні художні полотна, і поезія в цьому вимірі поставала сконденсованим, сконцентрованим духом народу, його подихом, його голосом, виявом його самоідентифікації, сутності, сушого Єства. Це досить вміло простежено дослідницею з підтвердженням тими чи іншими фактами.

У цьому ж спектрі Людмила Попович простежує специфіку синтезу старого й нового, пізнаного і непізнаного, експерименту у формі і змісті Івана Франка (с. 26-27; див. також підрозділ: («Іван Франко и српска књижевност» (с. 96-113) – «Іван Франко і сербська література»)), ескізно розглядає перебіг українського літературного процесу ХХ століття з констатацією етапних нищівних ударів влади щодо згорання не тільки українського літературного процесу («Украјинска поезија кроз векове» (с. 5-48)), але й всього українського. У цьому аналізі варто виділити окремі тези, що постають знаковими. Так, розглядаючи зв'язки України і Сербії в минулому, авторка цитує показові слова Милорада Павића (академіка Сербської академії наук, одного з найвидатніших сучасників майстрів художнього слова в Сербії) про те, що «Стан сербської літератури мав багато аналогій саме зі станом української літератури, і цей момент виживання, і саме цей практичний чинник став вирішальним. Оскільки ці літератури або були на перетині релігій та на порубіжжі різних культур» («Положај српске књижевности имао је аналогија управо с положајем украјинске књижевности, и тај моменат животности, тај готово практични разлог однео је превагу. Јер, те књижевности стајју на граници религија и на граничним прелазима својих народа и култура»¹ (цит. за: [Павић М. Историја српске књижевности. Барок. – Београд, Досије, Научна књига, 1991. – С. 27-28]) (див.: с. 16 аналізованого видання).

Такий зв'язок української і сербської літератур і культур є цілком мотивованим, якщо пригадати, що в період з 1726 року до 1798 року Київську академію закінчило 56 сербів, а в 1733 році на прохання сербського митрополита Вікентія Йовановича (Вићентија Јовановића) в Сербію прибуває п'ять вихованців Київської

¹ Автор висловлює вдячність за переклад окремих моментів із сербської мови (цитата із праці Милорада Павича та назви розділів рецензованої монографії Людмили Попович) Зоряні Гук (Белград-Львів).

академії на чолі Емануїлом Козачинським, який згодом у Сербії керує школою в Карловцях. Цю школу потім було повністю структурно і змістовно перебудовано, реструктуровано за зразком Київської академії. На жаль, так активно започатковані творчі українсько-сербські контакти не були продовжені в силу насильницької і неорганічної для українських земель адміністративної ліквідації Київської академії та ін.

Досить прозоро авторка коментує значущість творчого пориву Богдана-Ігоря Антонича, знаковість якого не тільки в українській поезії, а й у світовій є непересічною. Про Антонича цілком слушно зауважено, що він помер рано (у 1937 році), проживши надкоротке життя (с. 40) – тільки 28 років. У цьому розрізі для підтвердження надзвичайно складного перебігу літературного процесу в Україні варто охарактеризувати, хоча б фрагментарно, ті труднощі, які поставали на шляху повернення в рідну українську літературу, наприклад, того ж таки Богдана-Ігоря Антонича.

Загалом Антонича почали видавати з 1966 року, тому його появу в шістдесяті роки можна кваліфікувати як активне входження в українське силове літературно-мистецьке і мовно-національне тло, але, на жаль, з чиновницьких примх його знову не тільки замовчувано в Україні, але й не друковано протягом 20 років – і тільки в дев'яності роки двадцятого століття (1989 рік – спогади про Антонича «Весни розспіваної князь» (підготували й упорядкували Микола Ільницький та Роман Лубківський) приходить активне освоєння Богдана-Ігоря Антонича. Щоправда, до цього він переписувався багатьма і його твори читалися через ці рукописи (що не завжди було безпечним).

Микола Ільницький констатує, що першим у Пряшеві упорядкував і видав зібрання творів «Перстені молодості» Мікулаш Неверлі, що був наполовину чех і наполовину – українець (мати – українка) (див.: [Жук Ольга. Антонич був собі Котом і жив у мушлі: Інтерв'ю з Миколою Ільницьким // Україна молода. – 2009. – 3 жовтня]). А увів у європейський контекст Антонича вперше Олександр Флакер із Хорватії, який у компаративістській статті «Велика подорож» аналізує мотив подорожі у польських, російських, сербських, хорватських поезіях, а Олег Зілинський (Прага) актуалізував питання про другу дійсність поезії Антонича та поставив окремі наголоси на проблемі поета як міфотворця. Згодом було ще нью-йоркське видання 1967 року (за редакцією Святослава Гординського і Богдана Рубчака), а в Україні Дмитро Павличко підготував і видав низку його творів «Пісня про незнищенність матерії» - вийшло друком у 1967 році. Резонанс цієї книги був настільки великий, що його знову – *за вказівкою* – успішно забули в рідній для нього Україні (він говорив лемківським діалектом і, студіюючи у Львівському університеті славистику, відшліфував своє мовлення, став довершеним майстром мовно-естетичного навантаження рідного українського слова). Детально так розглянуто особливості входження творчості Богдана-Ігоря Антонича в художній і національно-мовний український простір, власне, повернення з організованого забуття, задля того, аби засвідчити, наскільки централізовано й адміністративно вишколено замовчувалось те, що було високохудожнім, естетично викінченим, що засвідчувало власний художньо довершений поступ української літератури. Як висновок у цьому разі можна навести слова Миколи Ільницького, який широко зізнається: «Антоничу я досі дивуюся. Людина, яка прожила 28 років, досягла колосальних знань. У світовій літературі хіба що Рембо, Лермонтов, Лорка зуміли виявити свій талант у такому концентрованому вигляді. Антонич – це унікальна з'ява не тільки для України, а й для світу» (див.: [Жук Ольга. Антонич був собі Котом і жив у мушлі: Інтерв'ю з Миколою Ільницьким // Україна молода. – 2009. – 3 жовтня]). Сьогодні з'явилося найповніше зібрання творів Богдана-Ігоря Антонича, упорядником якого є Данило Ільницький.

У цьому розрізі слід наголосити, що Людмилі Попович вдалося відобразити усю складність українського мовно-літературного процесу, простежити ті явища, що сьогодні у світовій літературі уже інколи витлумачувано як непересічні (див., наприклад, підрозділи: «Стрельани препород као парадигма развоја украјинске књижевности у ХХ веку» (с. 49-57) – «Розстріляне відродження як парадигма розвитку української літератури у ХХ столітті» і «Просторно-временска локализација савременог украјинског књижевног процеса» (с. 58-69) – «Просторово-часова локалізација сучасног украјинског літературног процесу»), де авторка ставить та успішно розв'язує питання про Розстріляне Відродження як парадигму розвитку української літератури протягом ХХ століття.

Привабливим та особливо показовим є те, що окреслені і побіжно розглянуті у першому розділі проблеми знаходять свій логічний розвиток і поглиблення в інших розділах, що засвідчує тяглість аналізу і забезпечує смислову цілісність дослідження. Так, розділ «Одраз у одразу: *О узајамној рецепцији украјинске и српске књижевности*» (с. 71-146) – «Відображення у відбитку: *Про взаємну рецепцію української і сербської літератури*» містить п'ять розділів, що поетапно розкривають взаємну рецепцію кожної з літератур у рамках іншої з послідовно глибинним висвітленням особливостей активізації і пасивізації напрямів взаємозв'язку двох літератур. У першому підрозділі «Рецепција украјинске књижевности у Србији» (с. 71-95) – «Рецепција української літератури в Сербії» розкрито ступінь вияву української літератури в сербській національно-літературній традиції, де авторка наголошує, що «Процес рецепції літератури, як і культури загалом, відображається у взаємності» (с. 75) – «Процес рецепції књижевности, као и културе уопште, одликује се одређеном узајамношћу».

Урахування інтенсивності аналізу сербської літератури в українській літературній науці, розгортання і з'яви перекладів українськими майстрами сербських художніх творів дозволяє Людмилі Попович вирізнити п'ять основних періодів: 1) початковий – 30-60-ті роки ХІХ століття, коли постають перші переклади сербської

літератури в українській і навпаки; 2) другий період охоплює 70-80-ті роки XIX століття, коли образ особливо привабливим є портрет визвольних змагань сербського народу проти Туреччини, тому в цей період особливо активно перекладають сербські народні пісні Іван Франко, Павло Грабовський – твори Йована Йовановича Змая (Јована Јовановића Змаја), Любомира Ненадовича (Љубомира Ненадовића), Бранка Радевича (Бранка Радевића), Джуре Якшича (Ђуре Јакшића); 3) третій період охоплює 10-20-ті роки XX століття, коли формується українська наукова школа сербістики (Михайло Драй-Хмара та ін.); 4) 50-60-ті роки XX століття, коли активною є «культурна десталінізація», що дозволила зліквідувати наслідки «югославської кризи», зніщаної і зінспірованої Йосипом Сталіним; саме в цей період з'являються переклади сербського лауреата Нобелівської премії Іве Андрича (Иве Андрића), у шістдесяті роки в Україні відкривають магичне мовлення Десанки Максимович (Десанки Максимовић) (див. також ґрунтовний розгляд цього аспекту в підрозділі («Десанка Максимовић і књижевни покрет шездесетих у Украјини» (с. 139-147) – «Десанка Максимович і літературний рух шістдесятників в Україні»); 5) сучасний – за відновлення Української державності, коли активними є переклади сербської постмодерної літератури, особливо актуальними і важливими є переклади львівської школи сербістики (особливо переклади Алли Татаренко та ін.), перекладають прозу Милорада Павича (Милорада Павића), Давида Албахарії (Давида Албахарији) та ін. Логічним продовженням і розвитком виділених періодів постають підрозділи «Іван Франко и српска књижевност» (с. 96-113) – «Іван Франко і сербська література»; «Љубов и смрт у поезији Лесје Украјинке и Десанке Максимовић» (с. 114-126) – «Љубов і смерть у поезії Лесі Українки і Десанки Максимович»; «Покрет шездесетих у Украјини и његова рецепција у Србији» (с. 127-138) – «Рух шістдесятників та його рецепція в Сербії»; «Десанка Максимовић и књижевни покрет шездесетих у Украјини» (с. 139-147) – «Десанка Максимович і літературний рух шістдесятників в Україні». У цих підрозділах авторка ґрунтовно розглядає особливості рецепції українських шістдесятників у сербському мовно-літературному та культурно-мистецькому вимірах. Досить виваженим постає і розгляд спадщини українських шістдесятників з урахуванням надбань празької школи, оскільки, за І. Фрізером, поезія шістдесятників містила багато елементів «празької школи»: розлоге користування неточною римою, технічну модернізацію цілої серії символів – образів, творення неологізмів, нагромадження екзотичної лексики і под. («... поезије шездесетих је садржала доста елемента «прашке школе»: широко коришћење нетачних рима, техничку модернизацију целе серије симбола – ликова, творбу неологизама, гомилање екзотичне лексике и сл.» (цит. за аналізованим виданням (с. 43)). Тому і витворюється тяглість традицій «празької школи» в шістдесятників – модернізм у перших та модернізм → постмодернізм – у шістдесятників.

Аргументованість розгляду рецепції української літератури крізь фокусну перспективу в сербській літературі, культурі умотивована визначенням засадничих принципів такого аналізу, встановленням екстра- та інтрапоетичних чинників активізації / пасивізації, наприклад, перекладних тенденцій. У цьому розрізі Людмила Попович заакцентує, що на процес вияву певної літератури в іншомовному середовищі впливає принаймні три чинники: 1) наявність перекладачів, що є результатом традицій взаємних культурних зв'язків («постоїање преводилачког кадра који је резултат традиције узајамних културних веза, усталене размене културних вредности» (с. 71)); 2) інформованість перекладача щодо досягів літератури (що не постає навічно усталеним, як хто чинить; прикладом може бути те, як була представлена в сербській літературі українська модерністика початку 20 століття. Українці були пізнаваними крізь значну кількість їхніх мистецьких шкіл як двадцятих-тридцятих років 20 століття, так і дев'яностих років 20 століття («информованост преводилаца о дометима књижевности (што није увек једноставно као што се чини; како, на пример, можемо очекивати да ће у српској књижевности бити заступљена украјинска модерна са почетка 20. века, ако сами Украјинци били у прилици да се упознају са делима представника бројних уметничких школа и праваца двадесетих-тридесетих година 20. века тек почетком деведесетих година 20. века» (с. 71)); 3) орієнтованість перекладача на відмову від естетичних критеріїв у разі відбору текстів для перекладу (конкретно, сучасна постмодерна українська література набагато більше привертає до себе уваги у світі, ніж на початку або в шістдесяті роки 20 століття, згадуючи також період 18-19 століття, та й раніше; а системна рецепція певної літератури постає передумовою розуміння цілісного культурного розвитку народу, на який припадає ця рецепція («оријентисаност преводилаца на одређене естетске критеријеме приликом одабира текстова за преводјење (конкретно, савремена постмодерна украјинска књижевност много више привлачи пажњу преводилаца у свету од неких дела која су стварана почетком или шездесетих година 20. века, да не поминемо 18-19. века и раније; а систематска рецепција једној књижевности је предуслов разумевања целокупног културног развоја народа којем она припада» (с. 71)). Українські-сербські культурні взаємини мають тяглість традиції, забезпечені глибинними витоками, що сягають періоду величної і величавої Київської Русі, де і сьогодні шукають і знаходять багато причин сьогодення. Саме на цьому ґрунті відбувалося посилення або послаблення українсько-сербських відносин, що значною мірою мотивувалося перебігом історії, входженням українського та сербського народів до складу різних імперій, але водночас прагнення бачити кожного, розуміти і сприймати досягнення один одного було безперервним.

У розділі «Игра одраза: Књижевноисторијски портрети и скице» (с. 149-190) – «Гра відображення: Літературно-історичні портрети і шкіци» через своєрідний прийом гри відображення (а будь-яка гра в широкому сенсі постає відображенням) Людмила Попович розглядає у відповідних підрозділах проблему маргіналізації особистості крізь призму-домінантну поетичного портрета Тараса Шевченка («Тема

маргіналізації личности као домінанта песичког опуса Тараса Шевченка» (с. 149-169) – «Тема маргіналізації особистості як домінанта поетичного портрету Тараса Шевченка»); аналізує специфіку низки балад Івана Драча («Баладе тајни Івана Драча» (с. 170-174) – «Таємничі балади Івана Драча»); зупиняється на характерологічних виявах концепту болю у поезіях Василя Стуса («Мотив боля у поезији Василя Стуса» (с. 175-180) – «Мотив болю у поезії Василя Стуса»); встановлює диференційні ознаки поетичного почерку Віктора Кордуна (««Свети дим ћутања» Віктора Кордуна» (с. 181-183) – ««Святий дим мовчання» Віктора Кордуна»); зупиняється на функційно-семантичній парадигмі імперативності у поезії Ліни Костенко («Імператив поезије Лине Костенко» (с. 186-191) – «Імператив поезії Ліни Костенко»). Усе це розкрито крізь специфіку сербських перекладів відповідних українських майстрів, прокоментовано та охарактеризовано сміність поетичних образів тощо.

Розділ «Одраз из огледала: *Ново читане неспознатог познатог*» (с. 193-242) – «Відоображення із відбитку: *Нове прочитання непізнаного пізнаним*» виступає надзвичайно тематично багатим, що впливає із самої його назви. У ньому охоплено розгляд у відповідних чотирьох підрозділах проблеми хронотопу в новелістиці Василя Стефаника («Поетски и метатекстуални хронотоп у новели Василя Стефаника *Пут*» (с. 193-198) – «Поетичний і метатекстуальний хронотоп у новелі Василя Стефаника *Дорога*»); простеження особливостей міфу України у творчості Олександра Довженка («Олександр Довженко и његов мит Украјине» (с. 199-216) – «Олександр Довженко та його міф України»); визначено специфіку «нового лицарського роману» через призму роману «Перверзії» Юрія Андруховича («Перверзије Јурија Андруховича као “нови витешки роман“ у савременој украјинској књижевности» (с. 217-242) – «Перверзії Юрія Андруховича як “новий лицарський роман“» у сучасній українській літературі), пор. структурні компоненти підрозділу «Перверзије Јурија Андруховича као “нови витешки роман“ у савременој украјинској књижевности» (с. 217-242) – «Перверзії Юрія Андруховича як “новий лицарський роман“» у сучасній українській літературі», це зокрема: Витештво као структурни елемент метафізички украјинске историје (с. 217-222) – Лицарство як структурний елемент метафізичної украјинској історії; Јуриј Андрухович и «станиславски феномен» у савременој украјинској књижевности (с. 223-229) – Юрій Андрухович і «станіславський феномен» у сучасній українській літературі; Еротика култ и инфантилност украјинског витештва (с. 220-231) – Еротичний культ та інфантильність украјинског лицарства; Мотив витешног лутања као потраге за изгубљеним рајем (с. 231-233) – Мотив лицарських мандрів як пошук втраченого раю; Нови витешки роман као текст у тексту – тема двојника (с. 233-237) – Новий лицарський роман як текст у тексті – тема двійника: Лудичка концепција нового витешког романа (с. 237-240) – Ігрова концепція нового лицарського роману; Уместо епілога. Даље развоје украјинског «новог витешког романа» (с. 240-242) – Замість епілогу. Подальший розвій украјинског «нового лицарського роману».

Рецензована праця написана творчо, образно смі і насичені за смислом назви розділів, окремих підрозділів, тих чи інших структурно автономних частин підрозділів дозволяють легко зорієнтуватися в загальній проблематиці і водночас побачити загальну концепцію усього аналізу. Рецензенти праці (професор, доктор Міодраг Сибинович (Миодраг Сибиновић) та академік Національної академії наук України, професор, доктор Юліан Тамаш (Јлијан Тамаш) високо оцінили дослідження Людмили Попович, підтвердженням чого є уміщені фрагменти їхніх міркувань на обкладинці. Міодраг Сибинович (Миодраг Сибиновић) наголошує, що «Фундирана на савременим историјским сазнањима, на поузданим књижевноистријским и књижевнотеоријским постулатима, ова књига преставља једну когерентну композициону целину, засновану на зањимливом переплитању различитих ракурса из косих се сагледавају књижевне појаве у код нас недовољно познатој украјинској књижевности, као и у досад још мање истраженој области културних и књижевних переплитања украјинске и српске културе. У оквиру таквог методолошког приступа, на пресеку општих филозофских, антрополошких, лингвистичких и естетко-уметничких премила, поседујући ретку способност за суптильну аналізу књижевног текста, Јудмила Поповић нам предпача изузетно велики бром чињеница релевантних за осветљање покренутих тем» – Основана на сучасній історичній свідомості, на надійних літературно-історичних і літературно-теоретичних постулатах, ця књига репрезентує когерентну композиційну цілісність, що ґрунтується на цікавому перетині різних ракурсів, з яких простежено літературні явища, недостатньо пізнаної нами украјинској літератури, як і до цих пір мало дослідженої сфери културних і літературних взаємозв'язків украјинској та сербској культури. У рамах такого методологічного підходу, на перетині загальних філософських, антропологічних, лингвістичних та естетично-виважених підходах, володіючи рідкісною здібністю субтильного аналізу літературного тексту, Людмила Попович запропонувала нам надзвичайно велику кількість чарівно релевантних для висвітлення піднятих тем», а Юліан Тамаш (Јлијан Тамаш) досить образно підкреслює: «Књига пред нами прати сложене књижевноистријске процесе, али као птица у лету никада не губи оштрину слике испод предела који описује, па се задржава на оним ситуацијама које јаснијим чине сазнање куда то стреми процеси» – «Књига перед нами про надзвичайно складний літературно-історичний процес, і як питаха в польоті ніколи не губить гостроти картини, крізь призму якої описує, утримуючи перед собою ситуацію, яку вималює свідомість, куди прямує процес». Ці оцінки наголошують значущість виконаного дослідження, необхідність якого мотивована сучасними взаємозв'язками украјинској і сербској літератур. Водночас вона покликана до життя важливістю теоретичного осмислення входження перекладів у національно-мовний, культурно-історичний простір іншого народу. У цьому разі

Людмила Попович узагальнила проблему і запропонувала одночасне витлумачення статусу, переключу тих чи інших мотивів та інше переключив з української в сербській та переключив із сербської в українській.

Перед автором рецензії було досить складне питання, як побудувати розгляд монографії, у якій наявні три сильні течії, рівнопотужно розпросторюються три крила: 1) аналіз перекладацьких здобутків української сербістики в українській та сербській літературі та сербської україністики відповідно в сербській та українській літературі, і в цьому разі авторка послідовно розкриває сплески і спади перекладацтва в одній та іншій культурі, простежує причини, окреслює сучасні центри перекладознавства в Сербії і відповідно – в Україні; 2) крізь призму перекладу з виявом його смислового довершення, співзвучності з оригіналом подати спектр власного бачення значущості певного твору-оригіналу та його змонтованість в іншу культуру, куди він прийшов завдяки перекладу; 3) розкриття тих соціально-історичних причин, на тлі яких і поставала перекладацька діяльність певних майстрів, неупереджений погляд на історично тло, яке інколи ще надто «кровоточить». Поєднати ці три крила в одній монографії авторці вдалося, ці три течії не співіснують, а синтезовано доповнюють одна одну. Професор Людмила Попович не тільки подала науковий розгляд заявлених проблем, але й увела в літературно-мистецький, національно-ментальний простір українсько-сербських та сербсько-українських культурних взаємин розгляд фокусної перспективи української літератури, що виявляється і в переключиві мотивів, відгуку ремінісценцій, взаємо доповненні пізнаного і непізнаного. Справді крізь призму пізнаного людина спроможна оцінити і встановити непізнане, але й зворотній шлях постає досить привабливим і значущим (див., наприклад: («Одраз из огледала: *Ново читане неспознатог познатог*» (с. 193-242) – «Відображення за відбитком: *Нове прочитання непізнаного пізнаним*»)). Важливість рецензованої монографії Людмили Попович та її актуальність умотивовані сучасними вимірами нашого прагнення осмислити увесь перебіг літературно-мистецького життя народу в його цілісності, у цілісності не лише однієї національної ментальності, мовно-когнітивної бази, але й крізь контрастивно-узагальнювальні підходи, бачення, вияв того, що взаємодоповнює, збагачує народи, і водночас залишає народ самоідентичним у літературно-мовних обширах. Входячи в іншу літературу, завдяки перекладу, митець залишається самодостатнім, самісним, та одночасно виступає в іншій культурі в тій іпостасі, яку забезпечує саме ця культура і світовий культурно-цивілізаційний поступ. Авторка запропонувала не тільки розгляд заявленої проблеми, але й висвітлила її у багатовимірному контрастивно-транслятологічному та мовно-концептуально-ментальному вимірах.

Анатолій Загнітко

Надійшла до редакції 20 січня 2010 року.

Рец. на книгу: Загнітко А.П. Теорія сучасного синтаксису. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 378 с.

Водећи украјински лингвиста, аутор бројних монографија из теоријске и примењене лингвистике, као и темелних теоријских граматика украјинског језика (*Теоретична граматика украјинској мови*. Морфологија. – Донецьк: ДонДУ, 1997. – 432 с.; *Основи украјинског теоретичног синтаксису*. – Ч.1. – Горлівка: ГДПШМ, 2004, 228 с.; Ч. 2. – 254 с.; Ч. 3. – 266 с. и др.) објавио је *Теорију савремене синтаксе* која је у целини посвећена актуелним питањима савремене теоријске и примењене, генеративне, функционалне и когнитивне, синтаксе. Аутор је доделио значајну пажњу и прагмалингвистичком приступу проучавању исказа, као и истраживањима функционалне перспективе реченице са аспекта савремених лингвистичких теорија. Као саставни део синтаксичких теорија размотрена су и истраживања у области лингвистике текста што указује на чињеницу да аутор приступа лингвистици текста са перспективе синтаксе надреченичног скупа.

Предност ове монографије се, првенствено, састоји у томе што је у њој подједнако осветљен допринос истраживањима синтаксичке проблематике како словенских лингвиста, тако и припадника других лингвистичких школа. Савремени лингвиста је жељан таквих синтетичких приказа у којима се јасно види на који се начин научна мисао словенских лингвиста развијала паралелно са аналогним истраживањима у Западној Европи и САД, како су се узајамно допуњавале и прожимале теорије, потврђујући једне друге.

Монографија је значајна и по томе што додирује широки круг проблема који спадају у тзв. дискутабилне и захтевају ново осмишљавање с ослонцем на учињено. Сваки пут када је понуђено више различитих решења, аутор излаже свој поглед на спорно питање, што указује на креативну природу његове монографије која се не своди на попис учињеног, већ дочарава дубоко промишљање проблематике од стране самог истраживача. Сувишно је истицати да би требало да се сва истраживања прегледног типа темеље на таквом принципу.

Приликом анализе кардиналних питања синтаксе аутор разматра лингвистичку проблематику као саставни део развоја научне парадигме. На тај начин мишљење о утемељености теорија долази само по себи. «Два основна задатка позвана је да реши лингвистика», - пише аутор, – «да опише језичке чињенице и да их објасни; опис захтева методе, а објашњење – теорију. Теорија је позвана да одговори на питање, зашто су у